

A környezet és a gazdaság kapcsolatának néhány kérdése (Problémák, feladatok, megoldási lehetőségek)

RABÓCZKI LAURA—POMÁZI ISTVÁN—ZSIKLA GYÖRGY

A környezetvédelem beépülése a termelési, fogyasztási és beruházási tervekbe és politikába

Magyarországon a gazdaság fejlesztésének fő céljait, mértékét és arányait, a célok elérését biztosító főbb feladatokat és kiemelt programokat, valamint a megvalósítás eszközszerét a *népgazdasági tervek* tartalmazzák. A tervező munka során *hosszú távú* (15-20 éves időhorizontú), *középtávú* (öt évre vonatkozó) és *éves tervek* készülnek. A különböző időtávú tervek összefüggő rendszert alkotnak.

A gazdasági élet fejlődése, irányítása szempontjából a *középtávú terv* szerepe a legjelentősebb, ezt az Országgyűlés törvényként fogadja el. A középtávú terv - a hosszú távú elgondolásokra alapozva - meghatározza a gazdasági fejlődés ütemét, fő arányait, a fontosabb szerkezeti változásokat, a népgazdasági egyensúlyra vonatkozó gazdaságpolitikai célokat, feladatokat.

A környezetvédelem beépülése a termelési, fogyasztási, beruházási tervekbe a népgazdasági tervek környezetvédelmi előirányzatain keresztül valósul meg. Magyarországon az 1960-as évek közepén kezdték vizsgálni a környezetszennyezés egyes kérdéseit. A környezetvédelmi tevékenység eleinte az egyes környezeti elemek elkülönült védelmére irányult, s a tervezés is ennek megfelelően folyt. A környezet fokozódó veszélyeztetettsége idővel szükségessé tette a környezeti problémák átfogó vizsgálatát és az ellenük való védekezés megtervezését, amelynek kereteit az *emberi környezet védelméről 1976-ban alkotott törvény*, valamint a környezetvédelem koncepciójáról és követelményrendszeréről 1980-ban hozott kormányhatározat jelölte ki.

A középtávú népgazdasági tervekben először az *1976-1980. évekre* vonatkozóan jelentek meg a környezetvédelem alapvető célkitűzései, de a túl általános feladatmeghatározás és a megvalósítás eszközszerének hiányosságai miatt érzékelhető eredményt nem sikerült elérni. A környezetszennyezés növekedett.

Az *1981-1985 közötti időszak* népgazdasági terve már - a korábbinál sokkal részletesebben - külön fejezetben foglalta össze a legfontosabb környezetvédelmi célokat, feladatokat; kiemelt feladatként jelölte ki a víz, a levegő és a termőföld védelmét, a hulladékok csökkentését és ártalmatlanítását, valamint a természetes állapotot őrző területek megővését. Az összehangoltabb és az előző időszaknál nagyobb pénzügyi forrásokat mozgósító környezetvédelmi tevékenység számos területen eredményesnek bizonyult.

Az *ipari eredetű szilárd légszennyező anyagok* kibocsátása az erőművekben, a kohászati és építőanyagipari üzemekben felszerelt szűrőberendezések, valamint egyes elavult, erősen szennyező üzemek leállítását követően

az 1980. évihez viszonyítva 30%-kal (130 ezer tonna/év) csökkent. A felhasznált energiahordozók összetételének változása, valamint az energiatakarékossági intézkedések hatására megkezdődött a kén-dioxid kibocsátás csökkenése is. A kőolajfeldolgozás fejlesztése 1985-től lehetővé tette a benzin ólomtartalmának 30%-os mérséklését. A lakossági fűtés légszennyező hatását mérsékelte a távfűtés és a földgáz felhasználás gyors ütemű fejlesztése. (Budapesten pl. a lakások közel 70%-ában ezeket a korszerű fűtési módokat alkalmazzák.)

A *termőföld védelme* terén jelentős eredmény, hogy a termőterület (a mezőgazdasági művelési és az erdőterületek együttesen) csökkenésének üteme - a jogi szabályozás szigorítása, az államilag támogatott rekultiváció és a takarékosabb ipari és települési területfelhasználás következtében - lelassult (63%-a az előző időszak értékének). A termőföld minőségének megővését 700 ezer ha terület (az ország termőterületének 8,5%-a) meliorációja segítette elő.

A *felszíni vizek minősége* stabilizálódott, egyes térségekben - a 20 MdFt ráfordítással végrehajtott vízminőségvédelmi beruházások eredményeként - a javulás jelei is tapasztalhatók. Ez az állami beruházásból 2,1%-ot, az összes környezetvédelmi beruházásból 69%-ot képvisel. A beruházások elsősorban az ipari üzemek szennyvízkezelésének fejlesztésére, az üzemi vízgazdálkodási rendszerek korszerűsítésére, vízkímélő technológiák alkalmazására, a települések szennyvíztisztító kapacitásainak 50%-os bővítésére és a Balaton vízminőségének védelmére irányultak.

A különleges jelentőségű és a veszélyeztetett *természeti értékek megővése* érdekében 109 ezer ha terület került természetvédelmi oltalom alá, így a védett területek részaránya megközelítette az ország területének 6%-át.

A *hulladékok keletkezésének csökkentését* segítette elő a melléktermék- és hulladékhasznosítási program fejlesztései. A településeken képződő hulladékok ártalmatlanítását szolgálta, hogy a lakásállomány több, mint 60%-ából rendszeresen összegyűjtik a szilárd hulladékokat, a szervezeten összegyűjtött hulladék mennyisége több, mint harmadával nőtt. Az ártalmatlanítás módszerei is korszerűsödtek, mivel a lerakás mellett 1982-től már hulladékégető is létesült és üzemel.

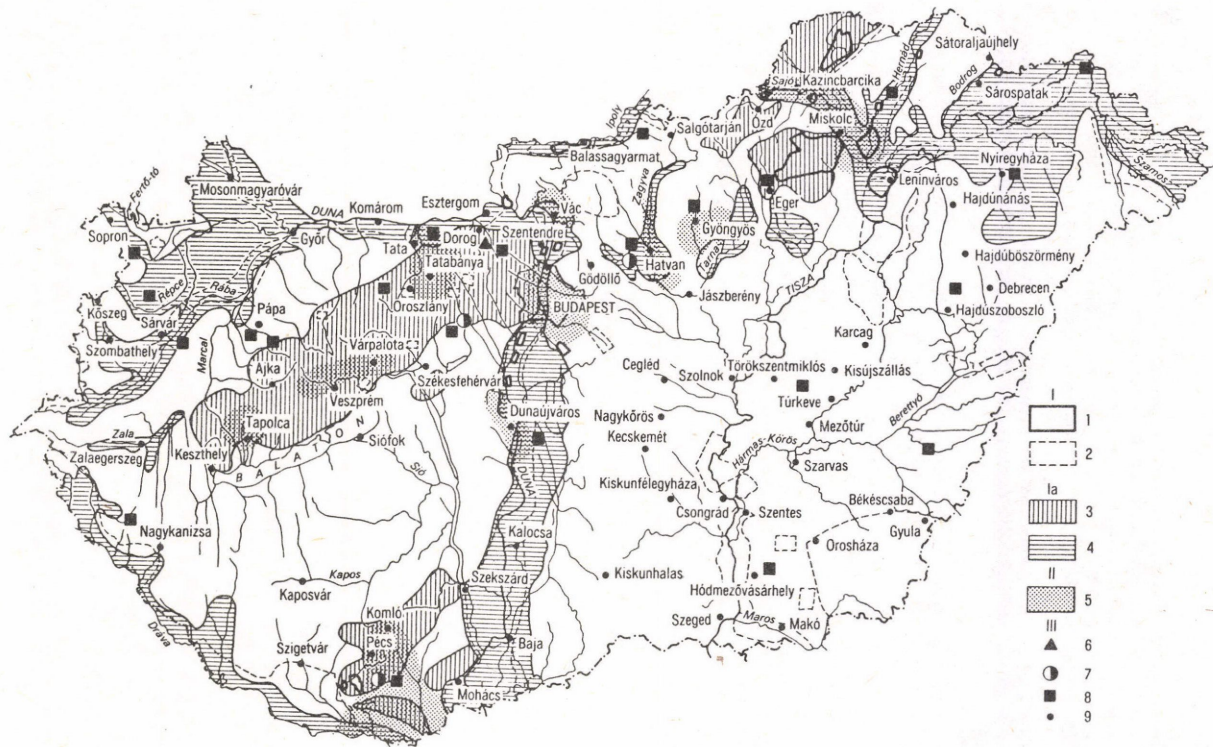
Az elért eredmények ellenére összességében a környezet állapota Magyarországon nem javult. Ennek elsősorban az az oka, hogy a káros környezeti hatások megelőzése - amely a harmonikus fejlesztés koncepciójának meghatározó tényezője - nem vált általánossá, a beavatkozások túlnyomó része a már bekövetkezett szennyezés utólagos csökkentésére irányult. Emellett a meglévő szennyező források károsanyag-kibocsátásának mérséklése sem volt olyan mértékű, amely a környezetminőség javulásához vezethetett volna.

A jelenlegi - *az 1986-1990 közötti időszakra* vonatkozó - középtávú terv környezetvédelmi célrendszerét a környezet állapota és a környezeti kockázat együttes elemzésével határoztuk meg. Így lehetett megállapítani azt, hogy a környezet mely elemeit éri a legjelentősebb károsító hatások. A regionális környezetállapotra vonatkozó értékelések pedig alapot adtak az ökológiailag veszélyeztetett területek (ipari válságterületek, nagy népsűrűségű ipari agglomerációk, a főváros és a nagyvárosok, a rekreációs régiók) lehatárolására is.

A környezeti állapotfelméréssel összehangolva állapítottuk meg a *környezeti kockázat* mértékét. Ahhoz, hogy a rendelkezésre álló pénzügyi források a leghatékonyabban kerüljenek felhasználásra, először azokat a beavatkozásokat kellett megtervezni, amelyek a legnagyobb *környezeti kockázatot* csökkentik, ill. szüntetik meg. A tervezés folyamán a következő kockázati tényezők vizsgálata alapján történt a fő cselekvési irányok kijelölése:

- a veszélyeztetett lakosság száma, népsűrűsége;
- a szennyezés intenzitása és egészségkárosító hatása;
- a szinergikus hatások megjelenése;
- a beavatkozás elmulasztásának, ill. elhalasztásának következményei.

A környezetminőség és a kockázat interdependenciájának elemzése alapján *három* - a kormány által jóváhagyott - *környezetvédelmi program* készült. Ezek a súlyosan szennyezett térségek levegőminőségének javításával, valamint a jelenlegi és

1. ábra. Környezetvédelmi programok a VII. ötéves tervidőszakban (1986—1990). — I = Az ivóvízbázisok védelme: 1 = hidrogeológiai védőterület; 2 = távlati ivóvízbázisok; Ia = Kiemelt felszín alatti vízminőségvédelmi területek: 3 = felszíni mezozóos karszt kőzetekben; 4 = árterek, folyóteraszok és törmelékűpök alluviális kavics üledékein; II = A levegőminőség javítása: 5 = regionális légszennyezettségű terület; III = Veszélyes- hulladékok ártalmatlanítása: 6 = veszélyes-hulladék égetőmű; 7 = veszélyes-hulladék lerakóhely; 8 = átmeneti tárolók; 9 = város

Environmental protection programs in the 7th Five-Year Plan (1986—1990). — I = Protection of drinking water reserves: 1 = hydrogeological protection zone; 2 = perspective drinking water reserves; Ia = Areas of advantaged subsurface water quality protection: 3 = in Mesozoic karstic rocks on the surface; 4 = in gravelly alluvia of flood-plains and fans; II = Improvement of air quality: 5 = area of regional air pollution; III = Treatment of toxic wastes: 6 = toxic waste incineration; 7 = toxic waste disposal site; 8 = temporary storage; 9 = town

távlati ivóvízbázisok védelmével és a veszélyes hulladékok ártalmatlanításával kapcsolatos feladatokat tartalmazzák (1. ábra).

A súlyosan szennyezett levegőjű térségek, települések levegőminőségének javítását célzó program mintegy 50 üzemnél irányozza elő a légszennyező anyagok kibocsátásának - köztük a szilárd szennyező anyagoknak 100 ezer t-val történő - csökkentését, központi és vállalati forrásból származó mintegy 5 Md Ft felhasználásával. A program további intézkedéseket is tartalmaz, amelyek a közúti közlekedés és a kommunális fűtés növekvő légszennyezését lassítják. A program a nehézipari körzeteket (Sajó-völgy, Tata—Tatabánya térsége, a közép-dunántúli iparvidék, Pécs--Komló térsége, a főváros és környéke), a jelentős iparral rendelkező vidéki városokat (Győr, Debrecen, Kecskemét, Salgótarján, Szeged) és egyes nagyüzemek környékét (Gyöngyösvisonta, Bélapátfalva, Tiszavasvári) érinti. A program jelentőségét jelzi, hogy ezeken a területeken él az ország lakosságának 40%-a.

A jelenlegi és a távlati ivóvízbázisok minőségének védelmét szolgáló program - a környezeti kockázat mérlegelésének elvén alapuló stratégia szerint - az elszennyeződési folyamatok eredményes megállítását biztosító tennivalókat komplex szemléletben fogalmazza meg. Magyarországon ugyanis a lakosságot ivóvízzel ellátó vízművek mintegy 80%-ban a felszín alatti vizek különböző fajtáira (talajvíz, rétegvíz, parti szűrészű víz, karsztvíz) épültek ki, míg más országokban a vízellátás többnyire felszíni vizet használ. Az ivóvízbázisok mintegy 65%-a sérülékeny környezetben helyezkedik el, a mezőgazdasági művelés során bemosódó agrokemikáliák, a közelükben lévő településeken csatornázás hiányában elszikkasztott szennyvizek, a lerakott hulladékokból kioldódó anyagok a nagyüzemi állattartó telepek bemosódó szennyvizei vízminőségüket veszélyeztetik. A szennyezés egyes térségekben a talajvíz nitráttartalmának megemelkedéséhez vezetett, mintegy félezer településen a víz emberi fogyasztásra alkalmatlanná vált. Ezért is kapott hangsúlyt a közüzemi vízbázisok védelme. Az előirányzott feladatokat teljesítésével előmozdítható - szervezési, műszaki szabályozási intézkedésekkel - a mintegy 400 veszélyeztetett üzemelő, valamint közel 40 regionális jelentőségű távlati ivóvízbázis biztonságba helyezése, 50 vízbázis esetében a veszélyeztetés mértéke is megállapíthatóvá válik, 20 ivóvízbázison előkészületek folynak a védelmi intézkedések 1990-1995 közötti végrehajtása érdekében és 6 nagy jelentőségű vízbázison - köztüük a 2,5 millió lakost képviselő fővárosi agglomerációban - konkrét védelmi intézkedésekre is sor kerül.

Hazánkban évente mintegy 5 millió t veszélyes hulladék keletkezik, ennek több mint 60%-a a tárolókban elhelyezett vörösiszap. A fennmaradó, különleges kezelést igénylő mintegy 2 millió t veszélyes hulladék ártalmatlanítására kidolgozott program szerint az országos hálózat teljes kiépítése (3 égetőmű, 6 lerakóhely, megyei átmeneti tárolók), a vállalati ártalmatlanító kapacitások jelentős fejlesztése és a hulladékszegény eljárások széles körű elterjesztése együttesen eredményezhet kielégítő megoldást. A megvalósítás azonban túllépi egy középtávú tervidőszak lehetőségeit. Ezért a VII. ötéves tervidőszakban az országos hálózatból a dorogi égető és az aszódai lerakó üzembehelyezése, valamint a tervidőszak második felében egy további égető és egy lerakó építésének megkezdése, valamint a megyei átmeneti tárolók egy részének létesítése valósulhat meg. Ezenkívül szerény mértékben bővülnek a gazdaságos vállalati ártalmatlanító kapacitások is. Mindez a veszélyes hulladékok 20-25%-ának ártalmatlanítását oldja meg mintegy 4 Md Ft-ot kitevő központi és vállalati források felhasználásával. A hulladékszegény technológiák elterjesztésére és a hulladékhasznosítás fejlesztésére a népgazdasági ráfordításokat csökkentő programok keretében történnek lépések.

Mindhárom program egyes kiemelt régiókra vonatkozik, a szelektivitás és a regionalitás elvét figyelembe véve, mivel a környezet teljes helyreállítása, átfogó javítása egy tervperiódus alatt reálisan nem tűzhető ki célul. A regionalitás azt jelenti, hogy a kockázati tényezők alapján legkritikusabbnak ítélt területeken kezdődnek meg elsősorban a környezetminőséget javító beavatkozások. A programok komplex feladatrendszer határoznak meg, amelyek megvalósítása széles körű ágazatközi együttműködést igényel.

Számos feladatuk más kormányprogramokhoz (energiagazdálkodási, technológiai-korszerűsítési, hulladékhasznosítási, víztakarékossági) kapcsolódik, ill. ágazati (pl. közlekedési hálózat, vízellátás) fejlesztésként realizálódik, s jelentős a helyi, ill. regionális közigazgatási szervek szerepe is.

A programok fő célkitűzései az eddigiekben idbarányosan teljesültek, amihez számottevően hozzájárult az, hogy a tervezett állami támogatás mértéke - a költségvetés egyensúlyi problémái ellenére - nem csökkent. Ez a környezet védelmét kiemelt feladatként kezelő határozott kormányzati elkötelezettséget tükrözi.

A környezetvédelmi programok tervezése, irányítása és megvalósítása az első lépéseket jelenti azon az úton, amely a környezet és a gazdaság harmonikus kapcsolatá-

nak kialakításához vezet. Az elkövetkező időszak feladata annak megvalósítása, hogy a programokban megnyilvánuló interdiszciplináris közelítésmód az állami irányítás, a gazdasági élet szereplői és az állampolgárok közötti széles körű koordináció és közös tevékenység általánossá váljon, megelőzve ezáltal a környezet szennyezését, s felszámolja a környezet minőségét veszélyeztető szennyező forrásokat.

Ehhez kedvező feltételeket teremthet a tervezés oldaláról az, hogy a mindmáig alapján gazdaságfejlesztési tervekben álló magyar központi tervezési rendszer átalakulóban van és megfogalmazódott az integrált társadalmi-gazdasági tervezés igénye, amelynek megalapozása jelenleg folyik. Ebben a *stratégiai és probléma-orientált* irányok meghatározó szerepet kapnak. Ehhez kapcsolódik szorosan a deklarált többpártrendszer kiépülése és az emberi jogok érvényesülése következményeként jelentkező *plurális vagy alternatív tervezés* szükségessége. Az elkövetkező évek gazdasági-társadalmi - köztük környezetvédelmi - koncepcióinak, terveinek előkészítésében, megvitatásában a különböző politikai és társadalmi csoportok közvetlen részvételével teremthető meg a társadalmi tervezés demokratikus bázisa.

A társadalmi tervezés stratégiai elemei között kiemelkedő fontosságú a *lakosság* - jelenleg kedvezőtlen - *egészségi állapotának* javítása. Az ország népessége ugyanis 8 éve folyamatosan csökken, ami nagymértékben összefügg a középkorú férfi lakosság európai átlag feletti halandóságával. (Ezt kisebb mértékben módosíthatja a kivándorlás, ill. az áttelepülés.) Ennek következménye az iparilag fejlett országokénál alacsonyabb születéskor várható élettartam, ez az érték férfiaknál 65,1 év és a nőknél 73,2 év. Az egész magyar népesség egészségi állapotát meghatározó társadalmi szintű problémává váltak a szív- és érrendszeri betegségek, amelyek az összhalálozás 54%-át okozzák, második helyen a daganatos megbetegedések állnak (összhalálozás 20%-a), ezt követik az idült légúti megbetegedések (6%).

Közismert, hogy ezen halálokok kialakulásában jelentős szerepet játszanak a környezet egészségkárosító hatásai. Az 1987. decemberében a kormány által elfogadott "Egészségmegőrzés hosszú távú társadalmi programja" az emberek egészségének megőrzése, az egészségkárosodás megelőzése érdekében fokozott figyelmet fordít a társadalmi-gazdasági fejlődés környezeti következményeinek vizsgálatára és a káros hatások megszüntetésére, ill. mérséklésére.

Az elkövetkező évek népgazdasági terveiben megoldási alternatívákat kell keresnünk azoknak a *környezeti problémáknak* a fokozatos felszámolására, amelyek a népesség egészségi állapota és az élővilág életfeltételei, valamint a környezet és a gazdaság harmonikus kapcsolata szempontjából jelenleg gondokat okoznak.

A légszennyezés csökkentésének elengedhetetlen feltétele a közúti közlekedés évek óta növekvő tendenciájú szennyezésének mérséklése. Ez következménye a környezetvédelmi szempontból kedvezőtlen szerkezetű (40%-ban kétütemű), előregedő járműállománynak, továbbá a közutak korlátozott átbecsátóképességének és az elkerülő útvonalak hiányának.

A felszíni vizek hagyományos szennyezőanyag-terhelésének (pl. szerves anyag, zsír és olaj, ammónium) csökkenése mellett a bakteriális szennyezettség stagnált vagy növekedett. Ez korlátozza a hasznosítás lehetőségeit, drágítja a szolgáltatott víz költségeit. A szennyvíztisztítás fejlődése ellenére még mindig jelentős a kielégítő tisztítás nélkül a befogadóba kerülő ipari szennyvizek mennyisége. A közműves vízellátás bővítésétől lényegesen elmaradt a csatornázás fejlesztése és a települések szennyvíztisztítói az elvezetett szennyvíz több mint felének biológiai tisztítását nem tudják biztosítani.

A hulladékok gyűjtése, ártalmatlanítása - a veszélyes és a települési szilárd hulladékok kezelésének fejlődése ellenére - nem tekinthető megoldottnak. A települési hulladékokat fogadó lerakók a nagyobb településeken közel állnak a telítettséghez, újak kijelölését a területi adottságok nehezítik. A hulladékok újrahasznosítását a szelektív gyűjtés kialakulatlanlansága hátráltatja, s emiatt a kommunális hulladékok veszélyes komponenseinek (pl. PVC tartalmú csomagolóanyagok, elemek) aránya is magasabb a nyugat-európai átlagnál. A termelési hulladékok ártalmatlanításának fejlődése sem érte el a kívánt mértéket. A különféle eredetű (ipari, települési stb.) hulladékok kezelésének átfogó szabályozása még nem alakult ki.

Talajaink termőképességét 2,3 millió ha-on a vízerózió, 1,5 millió ha-on a szélérozió kedvezőtlenül befolyásolja. A gyenge termőképességű savanyú, szikes és homoktalajok területe pedig együttesen megközelíti a 3,5 millió ha-t. A helytelen talajhasználat, valamint a környezeti elemek szennyezettsége miatt a talajok savasodása gyorsuló tendenciát mutat. E folyamatok károsító hatását mérséklő talajjavítási és talajvédelmi tevékenység nem éri el a kívánatos mértéket.

Az erdők egészségi állapota romlik. A lokális beavatkozások (károsodott faanyag kitermelése, újratelepítés) csak a károk mérséklésére alkalmasak, a problémát átfogóan megoldó módszer kidolgozása - nemzetközi összefogással - az elkövetkező évek feladata.

A nem védett területeken a természetes növény- és állatfajok élettere szűkül, életfeltételeik biztosítására fokozottabb gondot kell fordítani. A védett területeken egyre nagyobb feladatot jelent a természetvédelmi érdekek összehangolása a megnövekedett látogatási, üdülési és más hasznosítási (pl. szivattyús tározó erőmű, bányászat) igényekkel.

A környezeti szempontokat figyelembe vevő harmonikus fejlesztés megvalósításához a nemzetgazdasági tervek mellett az egyes konkrét létesítmények terveiben is alapvető fontosságú a környezetvédelmi követelmények mérlegelése. Ennek egyik igen hatékony eszköze a *környezeti hatásvizsgálat* (KHV) alkalmazása. A KHV sajátosságai (a tervezési-döntési folyamat szerves része, rendszerszemléletű, nyilvánosságot igényel) lehetővé teszik, hogy megfelelő alkalmazása esetén környezeti szempontból optimális beruházási döntések szülessenek. Magyarországon 1985 óta a központi döntési körben megvalósuló nagyberuházásokra és célcsoportos beruházásokra kötelező környezeti hatásvizsgálat elvégzése.

Ennek alapján készült el a környezeti hatástanulmány a Paksi Atomerőmű bővítésére, a lágymányosi Duna-hídra, a főváros körüli MO autópálya egy szakaszára. Ezen túlmenően néhány esetben a kormány, ill. a helyi közigazgatás kezdeményezésére nem KHV-köteles beruházásokhoz is készítettek környezeti hatástanulmányokat, így pl. az ország É-i részén egy mélyművelésű (Dubicsány) és egy külfejtéses szénbányára (Gyöngyösvisonta), a közép-dunántúli bányászkodás - elsősorban a vízháztartásra gyakorolt - hatásainak feltárására, egy akkumulátor-feldolgozó üzem telepítésére, valamint egy különleges botanikai értékekkel rendelkező védett terület melletti mészkőbánya káros hatásainak vizsgálatára. A Dunántúlon egy kisebb szennyezett régió célszerű fejlesztési irányainak meghatározására regionális KHV készül.

Ezek a tanulmányok a kezdeti lépéseket jelentik, mert a környezeti hatásvizsgálat teljes folyamatának jogi szabályozása és a döntési rendszerbe való megfelelő beépítése jelenleg még nem történt meg. Emiatt tervezzük a jogi szabályozás módosítását, valamint a hatásvizsgálatra kötelezett beruházások körének kibővítését úgy, hogy minden jelentős környezeti hatást kiváltó beruházásra készüljön ilyen vizsgálat. Magyarország kész bekapcsolódni az országhatárokon áttérjedő szennyezést okozó létesítmények több országra kiterjedő hatásvizsgálataiba is, csatlakozva ezáltal az EGB kezdeményezéséhez.

Az új létesítmények környezetvédelmi követelményeket kielégítő megvalósítása mellett Magyarország számára komoly feladatot jelent a régebben létesült, a jelenlegi követelményeknek *meg nem felelő* üzemek szennyezésének fokozatos felszámolása. A tennivalók számbavétele és a súlyponti feladatok kijelölése érdekében üzemenkénti részletes felmérés készült a jelenlegi határértékeket nem teljesítő valamennyi szennyezésről és intézkedési terv ezek megszüntetésére. A több, mint ezer üzemre kiterjedő program olyan jelentős ráfordítást igényel, amely csak hosszabb időszak következtében munkájával valósítható meg, és amelyhez az első lépések már megkezdődtek.

A környezetvédelmi tervek feladatrendszerének kijelöléséhez, a megvalósítás folyamatos figyelemmel kíséréséhez nélkülözhetetlen a környezeti elemek minőségét, állapotát regisztráló - jelenleg egyenetlenül fejlett - *mérőhálózatok* területi és szakterületi szempontból egyaránt összehangolt fejlesztése, az információk hasznosítása a döntéshozókban és a nyilvánosság tájékoztatása.

*A környezetvédelem beépülése a gazdasági szabályozási rendszerbe
(pénzügyi politikába)*

A népgazdasági tervben előírányzott környezetvédelmi feladatok megvalósításának elengedhetetlen feltétele olyan gazdasági szabályozó eszközök alkalmazása, amelyek a környezetvédelmi követelményeket beépítik a gazdálkodók érdekszerébe. Ezt szolgálják a *speciális környezetvédelmi szabályozók* és az *általános gazdasági szabályozó rendszer* környezetvédelmet ösztönző elemei.

Magyarországon nagyobb hagyományokkal azok a speciális szabályozók rendelkeznek, amelyek egyrészt a környezetkárosítást *szankcionálják*, másrészt a környezetvédelmi fejlesztések *támogatását* biztosítják.

A jelenlegi *bírságrendszer* hét bírságfajta (szennyvíz-, csatorna-, légszennyezési, veszélyes hulladék, zaj- és rezgésvédelmi, természetvédelmi, földvédelmi bírság) foglal magába, közülük legrégebben - 25 éve - a szennyvízbírságot alkalmazzák, legrövidebb a múltja (két év) a földvédelmi bírságnak. A bírságolást minden esetben államigazgatási szerv kezdeményezi. A bírságok megállapításának alapja a környezeti elemekben egy adott szintet meghaladó károsítás bekövetkezése. Az emberi egészség veszélyeztetése, ill. a természeti értékek veszélyeztetése, vagy megsemmisülése az a határ, amely a társadalom számára már elfogadhatatlan. A bírságrendszer ezt a követelményt - kibocsátási normák, kívánatos magatartásformák előírásával - direkt módon közvetíti a gazdálkodó szervek felé.

A bírságok az előírások megsértését objektív alapon, a felróhatóság figyelembevétele nélkül szankcionálják. A bírságok mértéke lényegében a kárányokhoz igazodik, amit a szennyezés veszélyességét és a terület sajátosságait tükröző differenciált bírságtételek biztosítanak. A bírságként befizetett összegek évente átlagosan 1,1 MdFt-ot tesznek ki, ennek 60%-a a szennyvíz- és csatornabírságból, 19,5%-a a légszennyezési bírságból, 16,5%-a a veszélyes hulladék bírságból, a fennmaradó 4% a zaj-, a természetvédelmi és a földvédelmi bírságból származott.

A bírságbefizetések összege lényegesen kisebb, mint a népgazdasági szinten évente bekövetkező, a GDP 3-5%-ára becsülhető környezeti kár. A keletkező károktól való lényeges eltérést az magyarázza, hogy fizetni csak bizonyos általános, vagy egyedi norma túllépése esetén kell, számos káros környezeti hatás mérése, konkrét határértékekkel történő szabályozása, ill. a szinergikus hatások figyelembevétele azonban ma még nincs megoldva, pedig ezek a szennyezések is terhelik a környezetet.

A bírságok a szankcionálás mellett bizonyos visszatartó erőt is képviselnek, megelőzve új szennyezések kialakulását, s a bírságokból képződő alapokból nyújtott támogatásokon keresztül hozzájárulnak a meglévő szennyező források megszüntetéséhez. A bírságrendszer és a támogatási rendszer egymást feltételezi, a szankcionálás és az ösztönzés együttes alkalmazása szükséges a környezet hatékony védelméhez.

A környezetvédelmi célú vállalati fejlesztések közvetlen támogatása a bírságokból és egyéb forrásokból képződő Vízügyi, Környezetvédelmi és Földvédelmi Alapból lehetséges.

A *Vízügyi Alap* egyes vízgazdálkodási feladatok hatékony ellátásának pénzügyi megalapozására, a pénzügyi források pótlására, kiegészítésére szolgáló bevételeket gyűjtő, kezelő alap. Kiadásait bevételeiből fedezi, amelyek túlnyomó többségét a gazdálkodó szervezetek bírságai és egyéb befizetései teszik ki. A kiadások több célt szolgálnak: a vízgazdálkodási vállalatok támogatását, hozzájárulást a központi és vállalati beruházásokhoz, jelentős

a víziközmű társulatoknak nyújtott támogatás is. Ez utóbbi, kiegészítve tanácsi, lakossági és egyéb forrásokkal fedezetet nyújt a települések ivóvízellátásának, szennyvíztisztításának fejlesztéséhez, amely így társadalmi összefogással valósul meg.

A *Földvédelmi Alap* a szántóművelésbe visszavont területek rekultivációjához nyújt támogatást a mezőgazdasági nagyüzemek részére.

A *Környezetvédelmi Alap* Központi és Tanácsi (területi) Alapokból áll. A területi alapok a legsúlyosabban veszélyeztetett területek levegőtisztaságának javítását támogatják a helyben befizetett légszennyezési bírságok 50%-ából. A Központi Alap forrásait a szennyezett térségek 50%-os, más területek 100%-os légszennyezési bírsága, a veszélyes hulladék, a zaj- és rezgésvédelmi, a természetvédelmi bírság, valamint központi támogatás képezi. Ez utóbbi 1986-1990 között 3 MdF-t tesz ki. A Központi Alap túlnyomó része környezetvédelmi beruházások támogatását szolgálja, amelyet a vállalatok pályázat útján nyerhetnek el. A támogatás mértéke a beruházás teljes költségének legfeljebb 30%-a lehet, részben vissza nem térítendő, részben pedig visszatérülő formában nyújtható. A támogatás túlnyomó része a jelenlegi középtávú tervidőszakban a környezetvédelmi programok fejlesztéseit segíti.

A környezet és a gazdaság harmonikus kapcsolatának kialakulásához a már bekövetkezett szennyezéshez kapcsolódó bírságolási és támogatási rendszer nem elegendő. Olyan, az eddigiektől gyökeresen eltérő új kapcsolatrendszer kiépítésére van szükség, amely a természeti erőforrásokkal, a környezeti elemekkel való ésszerű, előrelátó és takarékos gazdálkodást általános követelménnyé teszi.

Gazdaságunk mind makro-, mind mikrostruktúráját tekintve anyag- és energiaigényes, jelentős súlyt képviselnek benne a környezetszennyező ágazatok, technológiák, s környezeti szempontból a gazdaság területi elhelyezkedése sem kedvező, túlságosan koncentrált, s egybeesik a nagy népsűrűségű régiókkal. Ehhez járul az egyenetlenül fejlett, esetenként meglehetősen elmaradott infrastrukturális háttér.

Alapvető probléma az is, hogy sem makro-, sem mikroszinten nem érvényesül kellő hatékonysággal a környezetszennyezés megelőzésének követelménye. Környezetvédelmi gyakorlatunkban ma még a károk utólagos elhárítása dominál. A gazdálkodókat befolyásoló szabályozók többsége is ilyen célrendszert közvetít. A korábbi gazdaságirányítási gyakorlatban az az elképzelés érvényesült, hogy a bírságolási-támogatási rendszer mellett egyes jelentősebb környezetvédelmi létesítmények megvalósítását közvetlenül a költségvetés finanszírozza, ezt kiegészítik a vállalati fejlesztéseket ösztönző preferenciák, amelyek a meglehetősen bonyolult és számos ágazati specifikumot hordozó általános gazdasági szabályozásba épülnek be. Ilyenek voltak a kedvezményes kamatozású és hosszabb távra nyújtott hitelek, egyes környezetvédelmi beruházások felhalmozási-adó kedvezménye, a közüzemi vállalatok - köztük a környezetvédelmi tevékenységet is folytatók - nyereségadó kedvezménye. A népgazdasági ráfordításokat csökkentő kiemelt kormányprogramok (energiagazdálkodás racionalizálása, technológia korszerűsítés, hulladékok és másodnyersanyagok hasznosítása, víztakarékossági program) a gazdaság hatékonyságának növelése mellett egyúttal a környezetszennyezés megelőzését is elősegítették. E cél elérését szerteágazó gazdasági preferenciarendszer (hitelvisszafizetési időkedvezmény, a kamatok 33%-ának mértékéig nyereségadókedvezmény, felhalmozási adókedvezmény) támogatta.

A *gazdasági reform* a hatékony piacgazdaság kialakítása érdekében a *normatívítást, a szektor- és versenysemlegességet elbírta helyező általános gazdasági szabályozás bevezetésére törekszik*. Ezt szolgálja az általános forgalmi adó, a személyi jövedelemadó és az egységes vállalkozási nyereségadó alkalmazása, a kétszintű bankrendszer kialakítása, a hitelezési gyakorlatban pedig az üzleti szempontok érvényesítése.

A következő lépések közé tartozik a költségvetési reform megvalósítása. Ennek kapcsán vizsgálni kell, hogy melyek azok a környezetvédelmi feladatok, amelyek

közvetlen állami beavatkozást igényelnek és melyek azok, amelyek piackonform gazdasági szabályozók alkalmazásával megoldhatók. Ilyen eszköz jelenleg a környezetvédelmi beruházásokhoz felvett hitelek kamatfizetéséhez nyújtott nyereségadó kedvezmény, amely 1989-től érvényesül, a vízminőségvédelmi beruházásokat terhelő ÁFA 100%-os visszatérítése, a környezetvédelmi szolgáltatások kedvezményes ÁFA kulcsa és a lakossági közműfejlesztési hozzájárulás személyi jövedelemadó csökkentő tényezőként történő figyelembevétele. Mindezek azonban nem jelentenek kellő ösztönző erőt a környezetszennyezés kívánatos csökkentéséhez, ezért a preferenciák körét a jövőben szélesíteni kell.

A környezet védelme, a környezettel való gazdálkodás piackonform eszközökkel csak korlátozottan képzelhető el. A környezetvédelmi fejlesztéseknek ugyanis három fázisát lehet megkülönböztetni. Azonos végtermékeket - azaz azonos versenyhelyzetű termékeket - feltételezve az előállítás történhet I. környezetszennyező módon, amikor a gyártó nem foglalkozik a környezeti hatások csökkentésével; II. folyamatban lévő környezetvédelmi beruházásokat feltételezve, amikor a gyártó meg akarja szüntetni a környezetszennyezést; valamint III. eleve környezetkímélő módon, amikor a technológiai folyamatba további beavatkozás nem szükséges.

A piac csak a végterméket értékeli, az előállítás módját már nem. A három változat közötti összefüggések feltétele, hogy a nettó termelési költségek azonosak - a következők:

I. $\bar{A}r_1 = f$ (termelési költség)

II. $\bar{A}r_2 = f$ (termelési költség + környezetvédelmi fejlesztés költsége - $[K_v F_k]$)

III. $\bar{A}r_3 = f$ (termelési költség)

A három változat közül elvileg az I. és III. változat versenyképes a piacon, a II. változat esetében vagy magasabb árat kell érvényesíteni, vagy nyereséghányada alakul alacsonyabban, ezért nem versenyképes.

Ha a piac elismeri a környezet használatáért (KH) fizetendő költségelemet (jelenleg ez a bírság), akkor az összefüggések módosulnak:

I. $\bar{A}r_1 = f$ (termelési költség + környezethasználat)

II. $\bar{A}r_2 = f$ (termelési költség + környezetvédelmi fejlesztés költsége + környezethasználat; ahol az idő függvényében $K_v F_k \rightarrow 0$ és $KH \rightarrow 0$;

III. $\bar{A}r_3 = f$ (termelési költség)

A t_1 időpontban $\bar{A}r_1 < \bar{A}r_2$. Meghatározott, későbbi t_2 időpontban azonban $\bar{A}r_1 > \bar{A}r_2$ viszony jön létre. A $t_2 - t_1$ időtartam a környezethasználati költség nagyságának egyértelmű függvénye.

A III. változat továbbra is a legkedvezőbb, mert piaci pozíciója jobb a II. változaténál mindaddig, amíg a II. változat esetében meg nem valósul a $K_v F_k = 0$ és $KH = 0$ összefüggés.

A III. változat azonban tisztán piaci úton nem valósítható meg, hiszen szükség van ehhez a „környezethasználat” elismertetésére, amely automatikusan nem valósul meg, a rendszerbe kívülről kell bevezetni. Ezt a célt szolgálja jelenleg a bírság, amely nem piackonform elem. (Távlatilag a piac is elismerheti a környezethasználatot, az ehhez szükséges idő nagysága miatt azonban akkor már a környezet szinte visszafordíthatatlan károsodásával kell számolni.)

Ezért egy $t_2 - t_1$ időtávon belül olyan külső beavatkozás válik szükségessé - a jogi, műszaki és gazdasági szabályozók eszköztára felhasználásával -, hogy azok együttes alkalmazása képes legyen az externáliák internalizálására, azaz olyan feltételek megteremtésére, amelyek kikényszerítik a piaci (intern) viszonyokon belül a környezetkímélő magatartásforma kialakulását.

A környezet és gazdaság harmonikus kapcsolata tudatos és hosszabb távon elbretekintő tevékenységet igényel, ezért a gazdaságpolitikai prioritások között a környezet megóvásának a jövőben nagyobb súlyt kell kapnia. A gazdasági struktúra korszerűsítése során a környezeti szempontokat vizsgálni és értékelni kell. A technológiák korszerűsítésének lényeges szempontjává kell tenni a környezetkímélő jelleget,

s jelentősebb szerepet kell játszania a termékszerkezet korszerűsítése során annak, hogy a termékek a felhasználás során ne okozzanak környezetszennyezést.

A magyar gazdaságpolitika meghirdette a vegyes tulajdonon alapuló *piacgazdaság* kiépítését és fejlesztését. A *struktúraváltás* radikális végrehajtása a nagyszektorok közötti jelentős munkaerő átcsoportosítással és átmeneti munkanélküliséggel fog együtt járni. Az infrastruktúra és a nagyon alacsony szinten kiépült *környezetvédelmi háttéripár* fejlesztése - a fejlett tőkés országok példája ezt bizonyította - lehetőséget biztosít új munkahelyek teremtésére. A környezet javítását, a környezet rendben tartását szolgálhatja a *közhasznú munkák* rendszerének bevezetése.

A környezetvédelmi követelmények érvényesítése hozzájárul a gazdaság hatékonyságának fokozásához, s egyúttal a magyar lakosság életkörülményeinek, életminőségének javításához. A magyar kormány már e szempontok alapján is kiemelt figyelmet fordít a környezet hatékonyabb védelmére, s ugyanakkor tudatában van annak is, hogy a Földünket veszélyeztető környezetszennyezést csak közös cselekvéssel, minden ország felelősségteljes, konstruktív részvételével mérsékelhetjük.

A környezetvédelem és a külpolitikai, külgazdasági orientáció egyik lehetséges útja

Magyarország földrajzi, politikai, gazdasági és társadalmi helyzetéből adódóan a *külső meghatározottság* jelentős szerepet játszik a környezeti problémák kezelésében és megoldásában. A külpolitikai és külgazdasági nyitás, a fegyverkezési hajszra erőteljes mérséklődéséből fakadó előnyök pozitív kereteket nyújthatnak a hazai környezetpolitika számára. A nemzetközi mozgástérben a *“közös európai ház”* filozófiájára alapozva csak egy környezeti szempontból egységes, a sokszínűség megőrzését biztosító Európának van jövője. A magyar környezetpolitika felismerte, hogy a nemzetközi kereskedelemben a piacképesség és versenyképesség egyre hangsúlyosabb tényezőjévé válik a *termékek környezetbarát*, ill. előállításuk környezetkímélő jellege.

A környezetvédelem külső feltételrendszeréhez való alkalmazkodás egyik sarkköve lehet az, mennyire képes környezeti szempontból megfelelni a magyar gazdaság és társadalom az 1992-re kialakuló egységes Közös Piac ilyen irányú kihívásainak. Magyarország és az Európai Gazdasági Közösség között 1988. szeptemberében a kereskedelmi és gazdasági együttműködésről megkötött szerződés számunkra jó esélyt jelenthet a nyugat-európai kultúrához való felzárkózáshoz.

Az 1992-re kialakuló egységes Közös Piac környezeti szempontból olyan kemény kihívásokat jelent Magyarország számára, amelyekre megfelelő hosszú távú alkalmazkodási stratégiákat kell kidolgozni. Kialakításuk során alapelveként a következőket célszerű figyelembe venni:

— A magyar termékek jelentős részével szemben alkalmazott kereskedelmi protekcionizmusban egyre erőteljesebb hangsúlyt kap, esetenként meghatározóvá válik a környezetminőség, a termékek környezetkímélő, környezetbarát jellege.

— A nemzetközi mozgástérben a *“közös európai ház”* filozófiájára alapozva a jövőben nincs alternatívája egy környezeti szempontból erősen megosztott Európának. Magyarország földrajzi helyzete, külpolitikai szerepe, a gazdaság és a társadalom átmeneti jellege kedvező lehetőségeket biztosít a két környezeti kultúra hídként való közelítésére.

A fenti alapelveket érvényesítő alkalmazkodási-felzárkózási stratégiák súlyponti kérdései a következőkben körvonalazhatók:

— Új, átfogó gazdaság- és társadalmpolitikai koncepció (kormányprogram) kialakítása, amely magába foglalja a Közös Piac kihívásaihoz való alkalmazkodás feladatrendszerét.

— A környezeti szempontú alkalmazkodást semmiképpen nem szabad leegyszerűsíteni csak kétoldalú környezetvédelmi együttműködésekre, hanem az átfogó gazdaságpolitikai alkalmazkodási program integráns részét kell képeznie.

— Első lépésben mindenképpen indokoltnak látszik egy középtávú (1989-1992) négyéves környezetvédelmi alkalmazkodási stratégia koncepciójának kidolgozása. Ehhez elengedhetetlenül szükséges egy átfogó környezetpolitikai koncepció és program mihamarabbi megalkotása, amely a hazai tennivalók megfogalmazásakor messzemenően támaszkodna a Közös Piac elvárásaira.

— Rendkívül fontos a Közös Piac egyeztetett környezetvédelmi politikájának rendszeres tanulmányozásán kívül az egyes tagországok környezetpolitikájának megismerése is. Kiemelten szükséges foglalkozni azokkal a tapasztalatokkal, amelyek a struktúraváltás—környezetvédelem—infrastruktúra-fejlesztés—környezetvédelem kapcsolatrendszerében hasznosíthatók.

— A tervezés hazai rendszerének megújításával párhuzamosan érdemes lenne a piacgazdaságban alkalmazott különböző időtávú környezetvédelmi tervezés elveinek, módszertanának megismerése, adaptálási lehetőségeinek megvizsgálása. Az ipari, mezőgazdasági termékekkel szemben támasztott környezetvédelmi követelmények érvényesítését elősegítő gazdasági szabályozás tapasztalatainak hasznosítása is nélkülözhetetlen.

— A működőtőke vegyesvállalati formában történő bevonása előmozdíthatja a környezetkímélő technológiák elterjedését, ill. a környezetvédelmi háttérpar fejlesztését. Ugyanakkor a külkereskedelemben az importliberalizálás kapcsán figyelmet kell fordítani arra, hogy a *környezetszennyezés exportja* ne következzen be, így a fejlett ipari országokból származó környezetszennyező technológiák ne kerüljenek alkalmazásra.

Az ENSZ EGB hosszú távú regionális stratégiájának alapján a környezeti perspektíva egyedüli lehetséges alternatívája az *ökológiailag egységes Európa megteremtése*. Ma még e kontinens részei között (Kelet-Nyugat) jelentős szakadék tátong politikai, gazdasági, társadalmi és ökológiai szinten egyaránt. A létező különbségek csökkentését nagymértékben elősegíti az európai enyhülési folyamat erősödése, a kelet-közép-európai országok politikájának, gazdasági-társadalmi életének nyitottabbá válása, a kölcsönös ökológiai egymásra utaltság jelentőségének deklaráására. Európa felelősen gondolkodó politikusai felismerték, hogy a Föld legsűrűbben lakott kontinensének közös és biztonságos jövője csak a kormányok összefogásával valósítható meg. A különböző kormányok programjaiban és cselekvéseiben tükröződnie kell annak, hogy Európa minden állampolgárának alapvető emberi jogai közé tartozik az egészséges környezetben való élés.

IRODALOM

- A környezet állapota és védelme. - Központi Statisztikai Hivatal, 1986, Budapest, 330 p.
- A környezetvédelem VII. ötéves tervi fejlesztési koncepciója. - Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal, 1985, Budapest, 64 p.
- ÁBRAHÁM K. 1986. Környezetünk jövője. - Kossuth Kiadó, Budapest, 286 p.
- BOCHNIARZ, Z.—GINSBERT-GEBERT, A. (szerk.) 1988. The Economic Problems of Environmental Protection - Wroclaw, 75 p.
- ENYEDI, GY.—GIJSWIJT, A.—RHODE, B. 1987. Environmental Policies in East and West. - Taylor Graham, London, 401 p.
- HARGITAI S. 1988. A hulladék, a gazdaság és a környezet. - Pénzügyi Szemle 4. pp. 276—284.
- HOÓS J. 1988. Környezet és gazdaság. - Tervgazdasági Fórum 3. pp. 21—25.
- KADERJÁK P. 1988. A természeti környezet és a jólét kérdései a modern polgári közgazdaságban. - Közgazdasági Szemle 3. pp. 345—356.
- KEREKES S.—SZLÁVIK J. 1989. Gazdasági útkeresés - környezetvédelmi stratégiák. - KJK, Budapest, 173 p.
- KERTÉSNÉ FORGÁCS K. 1981. Környezetvédelem és közgazdasági eszköztára. - KJK, Budapest, 320 p.
- KOLOSZÁR M. 1987. Környezetvédelem a népgazdasági tervezésben. - Országos Tervhivatal, Kézirat, 57 p.
- KOVÁCS G. 1987. Jövőképi és prognosztikus közelítések összekapcsolása környezetvédelmi és környezetgazdálkodási stratégiák kialakításában. - Kézirat, 29 p.
- Környezeti perspektíva 2000-ig és azon túl. Az ENSZ EGB környezetvédelmi és a természeti erőforrások ésszerű felhasználására vonatkozó regionális stratégiája 2000-ig és azon túl. - KVM Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya, 1988, 155 p.
- Közös jövőnk. A Környezet és Fejlesztés Világbizottság jelentése. - Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 404 p.
- KULCSÁR D. 1986. Környezetgazdaságtan. - Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal, Budapest
- LACKO, R. 1978. A környezetvédelem közgazdasági kérdései. - KJK, Budapest
- LÁNGI. 1989. A környezetvédelem helyzete és feladatai: a gazdaságpolitikát befolyásoló hatások. - Kézirat, 25 p.
- MADAS A. 1985. Ésszerű környezetgazdálkodás a mezőgazdaságban. - KJK, Budapest,
- MANDEL M.—PAPPNÉ GÁSPÁR L.—SÁGHI G. 1987. Infrastruktúra- politika. - KJK, Budapest, 297 p.
- MIHALIK I. (szerk.) 1988. A környezetvédelem társadalmi-gazdasági kérdései. - Politikai Gazdaságtan Füzetek 62., Tankönyvkiadó, Budapest, 143 p.
- NIKODÉMUS A.—RÉTVÁRI L. 1987. Az extenzív fejlesztéspolitikai környezeti és strukturális problémái a Dunántúli-középhegységben. - Földr. Ért. 36. pp. 29—52.
- OATES, W.E. 1988. Should Pollution Be Taxed? - Economic Impact 4. pp. 27—32.
- ODZUCK, W. 1987. Meddig szennyezhető a Föld? A környezetterhelésről. - Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 256 p.
- Our Common Future. World Commission on Environment and Development. - Oxford University Press, Oxford—New York, 1987, 400 p.
- PAPPNÉ GÁSPÁR L.—SÁGHI G. 1988. Környezetvédelem versus környezetgazdálkodás. - Tér és Társadalom 2. pp. 37—51.
- PECCEI, A. 1984. Kezünkben a jövő. - Gondolat, Budapest, 192 p.
- RIESZ M. 1983. A környezetvédelem pénzügyei. - Kézirat, 286 p.
- Risk Assessment and Risk Control. - The Conservation Foundation. Washington, D.C., 1985, 69 p.
- SZABÓ G. 1988. Ki állítsa meg a környezet romlását? - Közgazdasági Szemle 1. pp. 64—73.
- SZÁSZ T.—BÉNI. 1985. A környezetvédelem állami szabályozásának módszerei a gazdaságilag fejlett tőkés országokban. - Pénzügyi Szemle 8-9. pp. 667-675.

SZLÁVIK I. 1988. A környezetvédelem néhány közgazdasági összefüggése. - Társadalmi Szemle 5. pp. 42—48.

Ten Years of Community Environment Policy. - Commission of the European Communities é.n. 99 p. Umweltpolitik. - Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit, Bonn, 1987, 88 p.

SOME QUESTIONS OF THE CONNECTION OF THE ENVIRONMENT AND THE ECONOMY

by *L. Rabóczki—I. Pomázi—Gy. Zsikla*

S u m m a r y

The paper outlines the main tendencies in development of economic instruments' system (planning, regulation, financial support) for environmental protection in Hungary, analysing achieved results and existing problems. Describing the environmental influences of the measures of socio-economic reform process till now and results of recent researches, it draws up proposals and recommendations concerning economic tools which can be applied in the frame of socialist market economy for sustainable development of the environment.

Within the subject of the planning problems, the development of planning system for environmental protection is shown from the time the Environmental Law is in force up to the present. Detailing different concepts regarding modernization of whole economic planning system, the possibilities and conditions of integration of environmental planning are discussed.

In the frame of the economic reform it is necessary to apply economic instruments for environmental protection which can transmit effectively environmental requirements to the actors of economic life. The study also deals with economic instruments applied in the past and analyses their results and insufficiencies.

In the paper it is pointed out that economic measures themselves applied till now are not able to influence sufficiently the interest of economic sphere. Therefore, the authors propose to complete the measures of the economic reforms with a package of market-conform economic regulations promoting environment protection.

According to the authors the state, the economic sphere and the population must jointly participate in the financial support for environmental protection. The present state of the environment in Hungary demands a significant growth of financial allocations. The last chapter describes the possibilities of ensuring the financial sources.

Translated by I. POMÁZI